

“Todos erribatekos”

«TODOS-ERRIBATEKO»

«Todos-erribatekos» deritzan antzerki baten zati batzuek argitaratzen ditugu ondoren. Antzerki au lendabizi Gernika'n 1899' garren urtean argitaratu zan, eta bere egillea Ubidea'ko Latxa ta Agirre'tar Bonifazio zan.

Iñolaz ere, Latxa jaunak etzuan noski zer-ikusirik Shakespeare'kin, eta «Todos-erribatekos», literatura bezala, badaezpadakoa da. Baña, alaere, badu antzerki onek alako gatz eta euskal-usai zerbaitxo bat, eta, batez ere, orain berrogei ta amar urte Euskalerra'n teatro-gaiiaz jarraitzen zan joeraren lekukotasun bat bezala, ezin uka ernagarria dala.

Aditzera degunez, «Todos-erribatekos»-en lenengo moldaldia 1.000 alekoa izan zan, eta guziak, aste gutxiren buruan, arrapazka saldu ziran.

ARRATIAKO ARDAUTEGI BATEN

1.º *Atala*

Agura bat burua daukala ule bagarik arpegiya legez garbi. Arratiarren yantziya. Buruan txapela.

1.º Agerraldiya

JUANA eta BURNO. Gero SANTI.

JUANA.—(*Sutondoan yosten*).

BURNO.—¡Eup!

(*Esan kanpoko aldetik ta sartzen da barrura.*)

JUANA.—(*Asarratuta.*) ¿Ori de atean deitzeko patxadea? Total bildurtu nozu zeure asto arrantze orregaz.

BURNO.—Orren konsekuensieti etzara ilgo; ez bildurtu, ta ilgo bazine be, ¿zer? Eliteke ostakulu andie izango.

JUANA.—(*Barrez.*) ¡Ene! Qué erderacaras más calamitricales...

BURNO.—Tire: erdera eztakigu ondo-ondo baie, bategaz diskutietako bai beñipean. Atara egizu azun berdi, baie neurrie ondo bete.

JUANA.—(*Pitxar bat emonik.*) Ara emen. Azunberdi baño geiego deuko iarro orrek baie, doala bata besteagaz.

BURNO.—(*Artu pitxarra ta yarten da aurki baten, esanagaz.*) ¡Ori, ori! Ure ardauegaz, ¿e? Zu zara garaue! Erdie ure ta bestea, ¡qué se yo!...

JUANA.—¡Zuk daukozu unorea!

BURNO.—¿Unorea bakarrik? ¡Bai beste sirkunstensie bat be!

JUANA.—¿Daukozun edadean?

BURNO.—Ta galanta gero, bai, sirkunstensie...

SANTI.—(*Sartugaz batera.*) ¿Ardi ta arraio, pastore ta demoniño!

BURNO.—Apenas dakar mutil onek nik lako unorerik. (*Santi'ri begiratu.*) ¿Zer dala, mutil?

SANTI.—Ardieri ta pastoretzeari itxi ta bertsoak atara dodaz.

BURNO.—(*Pitxarra emonik.*) ¡Ja, ja, ja, ja, arraioa! ¿Noreri?

SANTI.—Ba... beorrek iakingo dau. Bai, Romana nire nobie zarrari.

BURNO.—¿De veras?

SANTI.—Ogei bai sikeran... Ezezkoa emon deust ta...

BURNO.—Edaik ardaue, ta ie zelako patxarazkoak direan...

SANTI.—Ez; edan bei. Lo mismo agresietan deutzet.

BURNO.—Artzeko, gizona...

SANTI.—Bai, beorren usenean. (*Edan ta emoten deutzo Burno'ri.*)

BURNO.—Oin iarri adi emen neure karenkara ta kantau egizak batzuk.

SANTI.—Erderaz nai euskeraz atara deutsedaz.

BURNO.—Igiel dok litelenu be...

SANTI.—(*Yarten da Burno'ren onduan ta asten da eresten.*)
Romana, bertso berriyak
atara deutzudaz nik...

(*Irausten*). Au, ausoko pastore lagunek ate rea da.
Ezezkoa emon deustezu
zuk patxara bagarik.

BURNO.—(*Ikaraturik.*) ¿Mutilek, ori dok bertsoa!

SANTI.—¡Ene! Au baño obeak dire bai, nik atareak. Emengan
neuk atareak.

Dirue zure aitek niri
eginneusten eskatu niri,
zugaz, Romana, eskondutearren niri
ta ori etxat gustetan niri.

BURNO.—!I az mutile! Ori dok bertsoa.

SANTI.—Oin erderaz beste bat.

BURNO.—¡Ia ba mutil!

SANTI. Yo no tengo riñero
y, Romana, porque tienes tú
ya tienes un ojo tuerta tú
y otras circunstancias también tú.

BURNO.—¡Ederto! ¡Y az semea!

SANTI.—Apesiño andie deuket nik ¿e? bertsoetara.

BURNO.—Bai, bertsolarixe i primerakoa.

SANTI.—Bai, tal cual.

.....
2.º *Atala*

4.º *Agerraldiya*

OLETARRAK.—(*Kampoko aldetik asi daitezaniñan eresten.*)

JUANA.—(*Burno'ri.*) Ene, bator, ta nik afaiteko ezer ez.

OLETARRAK.—(*Kampuan asi ta barruan amaituko daben.*)

Eresiya

¡Ai, ze konsuelu andiya
guk artzen doguna,
lagun baten bizitzak
emoten deuzkuna!
¡Iñok ezin pentsau lei
guk artu deun pena,

gure lagun ona!
¿Lagun baten bizitzak
nor poztuko ez dau?
Pozik gagoz.
¡Gora geu!

KELETO.—Juana: or beste ardautegi baten, bete-bete egin
gera ardauz ba, ta ezteu gura apairik.

JUANA.—Bada oin kastue eginik dago, ta...

KELETO.—Ba esaizu ta pagaukeu.

JUANA.—Peseta bine.

KELETO.—*Ai ba. (dirua emoten deutz).*

JUANA.—Eskerrikasko.

KELETO.—*Ai ba. (dirua emoten deutz).*

Euskaldunek gozak, da beti isengogozak. ¿Eztoz alan?

KELETO.—Etxakigu berbetan, baie, kantatubieyu etxeratuen
baño lenau Euskaldun on guztiyek kantau biar leukien kantu
barriyau.

Ereñya

Zu zara Euskal-erriko
pozkida guztiya,
geure lege zarraren
kutx edo tokiya,
Zure sustrai ederra
ezkur eta orriya,
dana da lege ederrak
zaitzeko jarriya.

(*Entrando.*) Euskaldunen fueruak
gorde dituzuna,
eta arek biyotzetik
maite zaituzana.
Zu galduko bazifia.
Arbola laztana,
penaz ilko litzake
Euskal-erri dana.

(*Entrando.*) Bedeinkatua zara
beti Euskal-erriyan,
zutaz itzegiten da
baserri ta uriyan.
Zure izena ez bakarrik
Españia guztiyan
da entzuna, baizikan
an... arrotz erriyan.

(*Entrando.*) Eta ¿nor zeure erriyan
aiztuko da zugaz?
Sekula, ez zaitez egon
orregaitik arduraz.
Neuk maite izango zaitut
gitxien benturaz,
eta biyotz. guztitik
nik maite zaitudaz.

.....

3.º *Atala*

Ubide'ko etxe txiki zar baten. Neska zar bat goruetan kurtsulu zar batek argiten deutzela. Albuán botilla bat patarragaz. Keletok erabili bear dau beti eskuetan klarin bat.

1.º *Agerraldiya*

KELETO.—(*Atien kanpoko aldetik.*) ¡Are Maria!

TEKALA.—¡Aurrera kaderia! (*Arrapataka edan patarra ta gordeten dau botillia, bera yarrita daguan aulki-pean.*)

KELETO.—Arratsalde on, Tekala.
¿Zer modu aspaldiyan?

TEKALA.—Guztiz txarto bizi naz.
bakardade andiyan.
¿Ta zu?

KELETO.—Bardin; zeu legez,
erdi miseriyan,
guztiz triste bizi naz
Oleta'ko erriyan.
Zugana etorri naz, ta...
esanik egiya
lotsa naz itz egiten.

TEKALA.—¡Birjiña Mariya!
¿Ain lotsa andikua da
zure eskariya?

(*Irribarrekata ixilltxorik.*)
¿Ezkontza kontua?...

KELETO.—Bai.

TEKALA.—(*Poz pozik.*)
Ze lotsagarriya,
Keleto. Ez dot esan
oraindik iñori

ze erregu egin deutzadan
San Antonio'ri
ta baita bere santa
eta santu askori.
¡Orra nun agertu dan
gaur senar-geyori!
Zure eskariy'ori
benetan balitza,
pozik emongo neunke
gaur... neure bizitza.

KELETO.—Zeuria da, Tekala,
Kleto'ren biyotza.

TEKALA.—¿Ta ori Tekla'ri esaten
izan zara lotsa?
Izen ta opiziziyuak
daukaguz bardinañak:
goru-soñu-lariyak
«Kleto-Te-klariñak.»
Bardin ez dagozanak
dira neure agiñak.

KELETO.—Orregaitik daukedaz.
neuk zeure lagiñak.
Zu, Tekala: gaur-gandik
zaitut oso maite,
ta, zeuk maite banozu,
orain esan zeinke.

TEKALA.—Keleto: garbiyago
ezin esan neinke:
¡Biyotzetik!

KELETO.—Or bada:
alimatu zaite.

TEKALA.—Aurrera juan baño len
diñotzut egiya:

(Lotsaz.) Gorulariya naz ta...
sarritxo edariya
gustatzen yat...

KELETO.—(Ardura bagarik.)
Neuk bere
orlako egarriya
padezitzen dot. ¡Bada
or erabagiya!
Ez dago edanagaitik
iñoz pekaturik.

bada askok ezin leye
edan sarri urik.
Berez etorriko da
denpora baraurik
egon bearako doguna
euki ezik dirurik.
Ia bada, Tekala,
kontentu bazara
laister egin bear doguz
paperok atara.
Sekretariyo jaunak,
gaur juaten bagara,
pozik egingo deuskuz.

TEKALA.—¿Bai? ¿Guazen bada ara?
¿Sekretariyo jauna
euskalduna ete da?

KELETO.—Ez, baña adituko dot
beraren erdera,
bada jakin ezarren
ezer bere euskera,
gizon jakituna ta
oso ona da bera.